

Thema

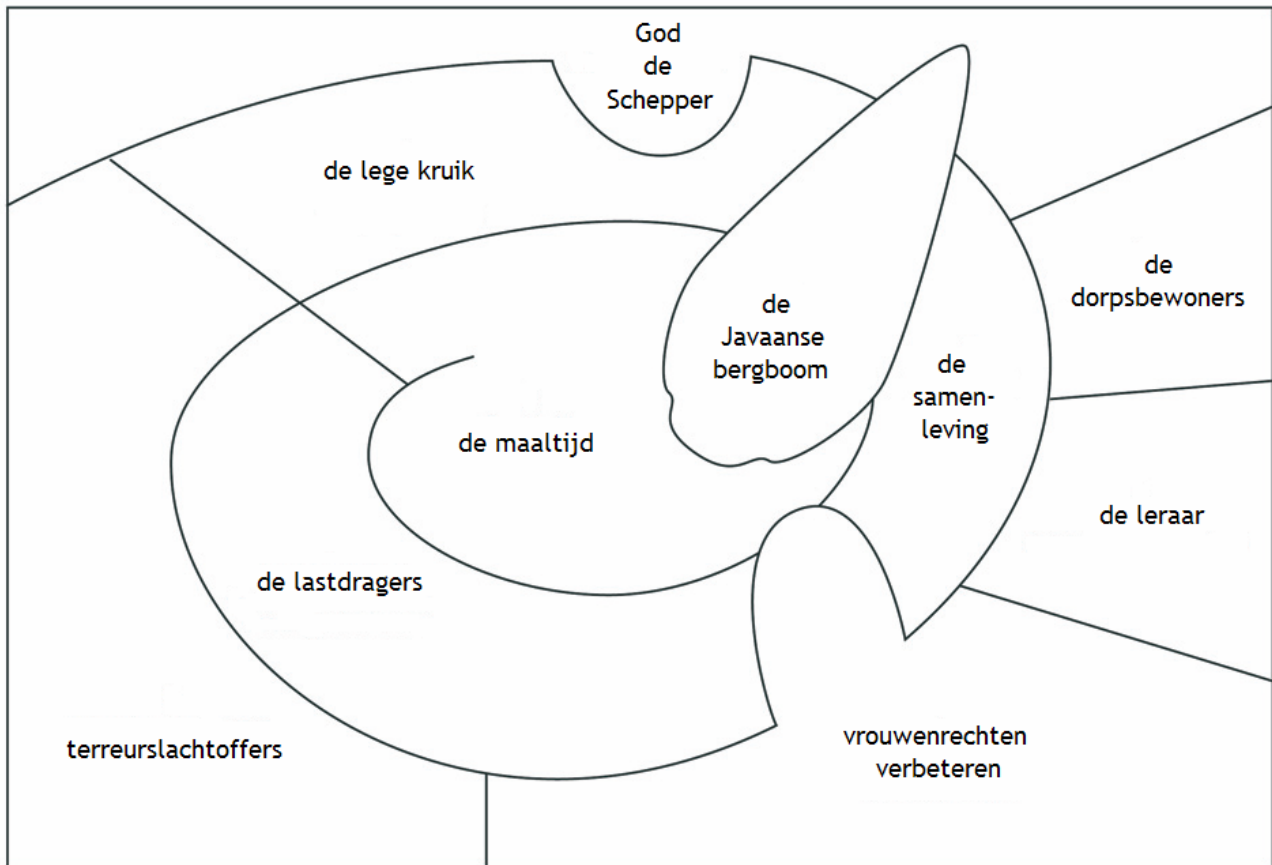
Het bijbelse jubeljaar (Lev. 25) beschrijft een tijd, waarin opnieuw beginnen en op adem komen voor de mens mogelijk moeten zijn. Verbroken relaties en de schepping van God zullen hersteld worden. Overall mogen arme boeren en boerinnen, arbeiders en arbeidsters zich verzekerd weten van Gods bescherming.

Het hongerdoek is een waarschuwing en een oproep, maar ook een visioen van het verbond van God met mensen, dichtbij en veraf.

De boodschap van het hongerdoek is:

- een nieuw begin (Jes. 65,17-25);
- een religieuze en etnische dialoog starten (Ez. 36,26);
- gemeenschappelijk opstaan tegen terreur en onderdrukking (Lev. 25,42);
- sociale en economische gerechtigheid bevorderen (Jes. 65,21-22);
- bespoedigen van de kwijschelding van de schuldenlast (Lev. 25);
- versterken van vrouwenrechten (Gal. 3,28).

Overzicht hongerdoek

Kijkrichting

Herbeginnen is iets levendigs en dynamisch.

De kunstenaar heeft, uitgaande van God als Schepper *-bovenaan midden-*, met de klok mee een steeds smaller toelopende spiraal geschilderd. Deze beweging symboliseert het tikkende ritme van het leven en de natuur: het kloppend hart van de schepping.

Ze mondt uit in het centrale symbool van de Javaanse bergboom: een kosmisch beeld van de harmonie tussen alles wat leeft.

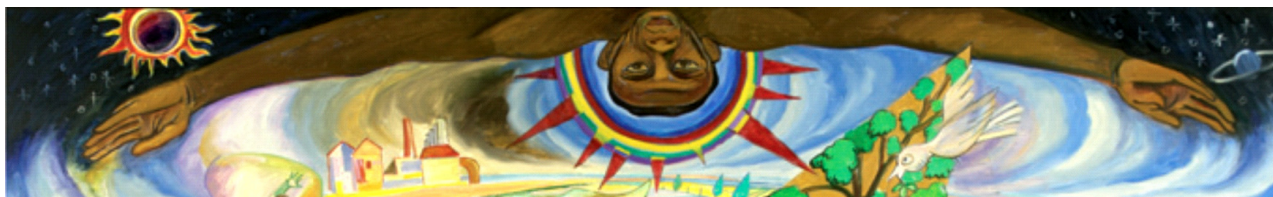
Aan de buitenkant van het doek heersen chaos en geweld.

Aan de binnenkant bouwt zich een tegenkracht op:
mensen bekennen zich tot elkaar,
komen op voor elkaars rechten, gaan samen aan tafel.

Het doek eindigt in het hart van de bergboom
in het witte *-niet ingekleurde-* vlak: de plaats van eeuwig leven.

Verder kijken

God de schepper - tot leven roepen

God heeft de schepping aan het begin der tijden geschapen. Tot op vandaag beschermt God zijn schepping met zijn uitgestrekte armen. Alle leven vindt zijn oorsprong bij God.

Toch is God ook de totaal Andere. God zet onze wereld op zijn kop.

Vanuit menselijk aards perspectief kunnen we God nooit zien, zoals op het hongerdoek. God is op het hongerdoek bijna te grijpen.

God heeft de mensen naar zijn beeld geschapen. (Gen. 1,26)

Daarom mogen wij van God een beeld maken.

Suryo heeft God geschilderd met een bruine huid en met Indonesische gelaatstrekken.

De punt van de driehoekige bergboom wijst naar boven, naar God.

Om het hoofd van God zien we de regenboog, symbool van de belofte dat het ook anders kan tussen mensen. Christenen kunnen er ook de Mensenzoon in zien,

Die heeft laten zien dat het voor mensen mogelijk is die belofte waar te maken.

Door de regenboog is de doornenkroon zichtbaar. Deze verwijst naar de belofte - *regenboog*- van God aan Noach na de zondvloed -*doornenkroon* -: *'Ik zet mijn boog in de wolken; die zal het teken zijn van het verbond tussen mij en de aarde. De wateren zullen nooit meer zwellen tot een vloed om al wat leeft te verdelgen'*. (Gen. 9,13-15)

Sommigen zien in de doornenkroon een rad, dat de wereld in beweging zet op weg naar de bergboom. De grootste punt wijst naar deze bergboom.

De dorpsbewoners - genieten van de vruchten van de arbeid

We zien boeren en boerinnen bij de rijstvelden. De kunstenaar brengt een vreedzaam, idyllisch plaatje naar voren, maar op de achtergrond schildert hij protesterende arbeiders, die zich met gebalde vuisten keren tegen de economische uitbuiting.

De blauwe strepen links achter geven de rijstvelden aan die onder water staan. Daarvoor helgroene streepjes: de stekjes zijn geplant. Het diepere groen verbeeldt de volgroeide plantjes. De gele kleur duidt op de rijpheid voor de oogst.

In veel landen in het Zuiden verbouwen de boeren rijst. De rijstvelden bieden meer dan genoeg om in de eigen behoeften te voorzien. Maar deze overvloed komt het volk niet ten goede. De rijst verdwijnt naar het buitenland; de hoge winsten verdwijnen in de zakken van een kleine corrupte bovenlaag: de beide dikbuikige mannen in de grijze pakken.

In het eerste testament zijn heel wat verhalen te vinden die betrekking hebben op het bezit van land en geld. Bijvoorbeeld een visioen van Jesaja 52,21: *'Zelf wonen ze in de huizen die ze hebben gebouwd en eten de vruchten van de wijngaard die ze zelf hebben geplant'*.

De leraar - opvoeden tot gerechtigheid en vrede

We zien een leraar: met zijn ene hand wijst hij naar het schoolbord, waarop een rekenformule staat geschreven en rijsthalmen staan getekend. In zijn andere hand houdt hij een weegschaal: symbool voor gerechtigheid.

De mensen opvoeden tot een nieuw bewustzijn, tot gerechtigheid en vrede is de enige weg om ze te bevrijden van domheid en onverschilligheid, die alles maar slikt.

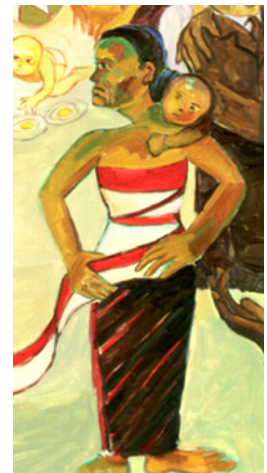
De leraar recht de rug van de rijstboer, die nu, oog in oog met de rijke geldmaniakken, argumenteren en handelen kan. Het onderwijs- en rechtssysteem in ontwikkelingslanden werkt maar al te vaak nog niet zoals het bedoeld is. Veel mensen in het Zuiden kunnen niet lezen en schrijven. Rechtszekerheid is voor hen vaak ver te zoeken. Hier wordt de beweging tussen teleurstelling en hoop zichtbaar. Solidariteit is niet te vinden in de bureaucratie.

Vrouwenrechten versterken

Suryo heeft krachtige vrouwenfiguren geschilderd. Ze kijken ons aan met een starre en vragende blik. De armen van de vrouw met het kind zijn met prikkeldraad vastgebonden. Geen enkele vrouw lacht. Niemand op het hele doek lacht. Het volk op het hongerdoek is een onderdrukt volk. Het is te lezen in de gezichten van de vrouwen.

De vrouw -links van de groep vrouwen- is Moeder Aarde, die gekwetst is door de uitbuiting en onderdrukking van vrouwen. Ze ziet er vastberaden uit. Ze is een symbool voor het hele volk, de cultuur en de vruchtbaarheid. Ze heeft een kind op haar rug. Ze wikkelt een roodwitte sjerp om haar middel. In Indonesië wordt zo'n sjerp -*wikkeldoek*- gebruikt om de buik te ondersteunen bij een zwangerschap. Haar gezicht drukt teleurstelling uit. De sjerp is een teken van hoop: één land te zijn is nog steeds een ideaal.

Zoals zij zich omgordt met haar sjerp geeft ze aan dat er nog hoop is. De 'vaders' van de naties hebben het echter laten afweten.

Vrouwen zijn bij Suryo geen willoze slachtoffers, maar komen gezamenlijk in verzet, omdat ze net als mannen geschapen zijn naar Gods beeld. (Gen. 1,26)

Ze brengen hun kinderen niet ter wereld om jong te sterven.

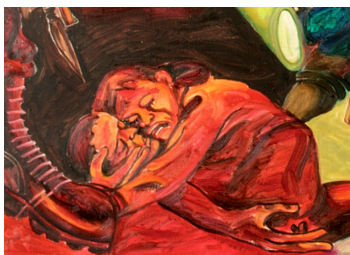
'Zuigelingen blijven leven, bejaarden sterven niet voor hun tijd.'

Zij zullen geen kinderen ter wereld brengen voor de verschrikking'. (Jes. 65,20-23)

De traditie van het Jubeljaar is: recht te doen aan armen, zwakken, vrouwen en kinderen, de onderdrukking van zich afschudden en te weigeren de wereld te aanvaarden zoals die nu nog is.

De gelijkheid tussen Gods zonen en dochters moet weer hersteld worden. (Gal. 3,28)

Terreurslachtoffers - de geketenden bevrijden

Aangrijpende scènes, gevolgen van tirannie.
Het verhaal van de landen die gebukt gaan onder onrecht.

De vrouw linksonder
omarmt een slachtoffer van militair geweld:
de laars en de bajonet kleuren de mensen bloedrood.

Het regime
probeert aan de macht te blijven
door anonieme terreur

-de silhouetten van de drie soldaten-

en het gevangen zetten van mensen
die teveel weten of hardop de waarheid durven zeggen,
de intellectuelen en politiek ongewenste personen.

Juist in de gevangenis gloort er hoop:
gevangenen zitten te schrijven.
Ze proberen hun boodschap naar buiten te smokkelen.

Een winkel, kerk en moskee in vlammen
symboliseren de militaire tactiek van intimidatie.

De lege kruik - de schepping behoeden

We zien een bijna lege kruik;
de inhoud sijpelt weg in het zand.

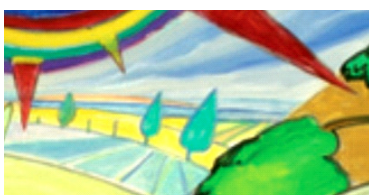
Het is een beeld van de verwoeste schepping;
van de verspilling van bodemschatten.

Uit stinkende olievaten stroomt een giftige brij.
Naar de hemel reikende fabriekspijpen
verduisteren met hun giftige rook de zon.

In Indonesië branden jaarlijks de regenwouden
om woekeraars in staat te stellen goedkoop land voor monocultuur op te kopen.

De natuurlijke rijkdom van het land wordt verkwanseld.

In de verte daagt een paradijselijk en vruchtbaar landschap,
dat door de stralen van de regenboog worden geraakt.

De toezegging van God aan de mensen
'Ik draag jullie op
zorg te dragen voor alle planten en dieren'

is nog geen vrijbrief voor ecologische roofbouw en verkwisting van bodemschatten.

Het rentmeesterschap over de schepping is een zorg voor ons allen.

De samenleving - niemand slaaf, niemand baas

De groep mensen, die heel dicht bij elkaar staan,
kent geen angst om elkaar aan te raken.
De mensen reiken elkaar de hand en overwinnen verschillen
in ras en maatschappelijk sociale klassen.
Ze zijn solidair: een man met stropdas
geeft een man met krukken een hand, temidden
van andere mannen van verschillende kasten en religies.

Het gezicht rechts van de man die een hand geeft,
is van kunstenaar Suryo Indratno zelf. Hij voelt zich één
met het onderdrukte volk. In dit fragment worden de woorden van Paulus verwerkt:
*'Er is geen Jood of heiden meer, er is geen slaaf of vrije, er is geen man en vrouw:
allen tezamen zijt gij één in Jezus Christus'.*

De lastendragers - zorgen voor sociale en economische gerechtigheid

De kunstenaar confronteert ons met een sprekend beeld
van zwoegende boze arbeiders
met een zware vracht op hun rug.

Rechts van hen plant een man een boom.
Het is de levensboom
die eens paradijselijke vruchten zal dragen.

Het volk denkt teleurgesteld: *'Wat is die boom nog klein'.*
Maar wie gelooft in zichzelf en de kracht van de gemeenschap zal zeggen:
'Wie een boom plant, laat zien dat er hoop is'.

In het jaar, dat God welgevallig is, laat men de aarde rusten, geeft men
de slaven en slavinnen hun vrijheid terug en roept men kwijtschelding van schulden af.

Dit fragment is geïnspireerd door bijbelse verhalen.

*'Wat mijn uitverkorenen met eigen handen door arbeid hebben verkregen,
zullen zij ook zelf mogen gebruiken'.* (Jes. 65,22)

Gods heerschappij is een werkelijkheid, die in het bijzonder aan armen en verdrukten
wordt verkondigd als heil dat nu op hen afkomt. Paulus schrijft (2 Kor. 6,2):

'Nu is het die gunstige tijd. Vandaag is het de dag van het heil'.

Achter de voort ploeterende arbeiders
zien we tekens van hoop en onderlinge solidariteit:

mannen en vrouwen dragen een bamboestok,
het Indonesische symbool van hun nationale identiteit.

Een halve eeuw geleden streden de Indonesiërs met zulke stokken
tegen de Hollanders voor hun ideaal van onafhankelijkheid.

In de teksten die zij meedragen
lezen we waar de strijd op gericht is:
kwijtschelding van schulden -*Drop the debt now*-.

De stoet is ook zichtbaar boven het fragment van de rijstberg.

De staat wordt bestreden omdat de overheid en het leger tekort zijn geschoten.
Zij hebben, zoals de mannen aan het begin van de bamboestok laten zien,
het volk opgezadeld met een buitenlandse schuld,
die ze tot in de verre toekomst moeten dragen.

Het beeld van de mensen die de bamboestok dragen, drukt de overtuiging uit
van de kunstenaar dat verandering en bevrijding van binnenuit zal komen.
Het volk wacht niet meer op haar leiders, maar zal zelf het initiatief nemen
in het verwezenlijken van haar idealen.

De maaltijd - herbeginnen

We zien een gele rijstberg
met aan de voet heerlijke vruchten.

In een kring erom heen zitten mannen en vrouwen
van verschillende herkomst en uit verschillende religies.
Ze vieren feest.

Het feest met een berg gele rijst is het houden
van een traditionele maaltijd met de hele gemeenschap.

Het serveren van zo'n rijstberg staat symbool voor de hoop op vrede en welvaart.
Het gebeurt niet in een tempel, kerk of ander godshuis, maar in een ongedwongen sfeer
van een groep mensen die bij elkaar komt, waar dan ook.

Rechtsonder zien we een jong gezin: een vader, een moeder die haar kind
de borst geeft. Dit vredige tafereel is een symbool van hoop en toekomst.
De kruipende kleuter weet ook zijn bordje te vinden.
Mensen van heel verschillende herkomst rond de rijstberg verzameld
is het centrale symbool van het Rijk Gods visioen.

Achter de rijstberg zien we een
bonte stoet van mannen en vrouwen
die protestteksten
met zich meedraagt:
stop het politieke geweld
-stop political violence-, bevrijding *-liberation-*.

De Javaanse bergboom - de dialoog aangaan

De bergboom is het begin en einde van de spiraal.
De bergboom is een kosmisch beeld voor de harmonie tussen alles wat leeft.
In een jaar dat God welgevallig is (Jes. 61)
zal alles wat gebroken is weer worden geheeld.

De kunstenaar confronteert ons in een zeer politieke zin
met het thema 'interreligieuze dialoog' om duidelijk te maken,
welke enorme verantwoordelijkheid Christenen samen met de vertegenwoordigers
uit andere religies en etnische groepen dragen om bruggen te bouwen.

Symbolen uit de verschillende godsdiensten
staan afgebeeld op de bergboom.
Met de klok mee: het kruis -*Christendom*-, het OM-teken
-*Hindoeïsme*-, de sikkelvormige maan -*Islam*-,
het rad met de acht spaken -*Boeddhisme*-,
de Davidsster -*Jodendom*- en de gele klok -*Confucianisme*-.
In de nieuwe wereld zal plaats zijn voor alle religies.
Dit is een vingervijzing naar de vele conflicten
waar religies worden ingezet om verdeeldheid te zaaien.

De bergboom verbindt hemel en aarde. Alles komt in die boom bij elkaar
en alles is met elkaar verweven: God en mens, mens en dier, dier en plant.

Deze boom is zowel het eind als het begin van de spiraal.
De bergboom tooit zich met zegeningen,
godsdiensten verzoenen zich met elkaar.

We zien een trap,
die ons uit de profane wereld naar de wereld van het goddelijke leidt.

De basis van de driehoek -*de vorm waarin de boomberg werd geschilderd*
is symbool voor evenwicht en harmonie- staat in de binnencirkel van het doek,
daar waar de spiraalbeweging eindigt.

Hier ligt het begin van de viering van de overwinning. Het begin van nieuwe hoop.
Hier worden angst en teleurstellingen achtergelaten. Als deze hoop de angst overwint
en zich omzet in daden zullen mensen wegtrekken uit de wereld die hen minacht
en onderdrukt. Daarom wijst de punt van de boomberg naar buiten.

Deze beweging tussen teleurstelling, angst en hoop
vinden we ook terug bij de twee vogels in de boomberg.
De vogel die de boomberg binnenvliegt, staat voor de hoop.
De vogel met twee koppen staat voor teleurstelling en angst.
Hij heeft in iedere snavel een vrucht.
De bovenste vogel lijkt genoeg te nemen met de kruimels:
hij heeft nog niets in zijn snavel.

Krachtiger is teleurstelling en tweedeling nauwelijks uit te beelden.

De angst zit in het feit dat beide koppen tot hetzelfde lichaam behoren.
In het donkerste scenario zal op een dag de bovenste kop de onderste verleiden
tot het eten van zaken die het lichaam zullen vergiftigen tot de dood erop volgt.

Het lijkt alsof deze tweekoppige vogel niet in de boomberg thuishoort.

Zijn aanwezigheid is waarschijnlijk een waarschuwing. Wees je bewust
van het denken en doen van de machthebbers en van hun poging om jou te indoctrineren
met dat denken. Laat dit denken achter en trek met een schone lei en open geest
weg uit hun wereld van dood en verderf. Een afbeelding van deze tweekoppige vogel
is terug te vinden op de Borobudur in Java. De legende vertelt over deze vogel,
dat hij ten ondergaat omdat er geen samenwerking is.

In de driehoek -*rechts*- zijn rijsthalmen afgebeeld. Zij staan voor sociale gerechtigheid:
waar voor allen rijst is, zal geen onderdrukking meer zijn.

Links en rechts onderaan de bergboom bij de trap houden twee mensen de wacht.
Ze maken met hun fakkel -*links*- en hun bezem -*rechts*- een gemoedelijke indruk:
voor de wereld van de boomberg hoeft niemand bang te zijn.

De kunstenaar

Suryo Indratno
werd geboren op 20 mei 1969 in Surakarta, Java.

Hij volgde de kunstacademie in Yogyakarta.
Hij werkt sinds 1990
als zelfstandig kunstenaar in zijn geboortestad.
Hij exposeerde
zowel in Indonesië als in het buitenland.

Verschillende kunstprijzen zijn aan hem toegekend,
zoals in Aken de Missio Kunstprijs in 1995.
Hij deelde deze prijs
met Christoffel Ardena uit de Filipijnen.
Hij maakte de Missiekalender 1997.
Sindsdien heeft hij in Duitsland en Nederland
enige bekendheid door exposities en workshops.
In 1995 exposeerde hij in de Aula Carolina te Aken,
gevolgd door exposities in Maastricht en België.

Hij wil een pleitbezorger voor de kleinen en onderdrukten zijn.
Hij wil ons bewustmaken van de nood van het volk,
maar ook de hoop een gezicht geven.
'Kunst als profetie', zo luidt zijn motto.

Hij leeft en werkt vanuit een uitgesproken maatschappelijke betrokkenheid.
Het is dan ook niet verwonderlijk,
dat hij ook zichzelf heeft geschilderd op het hongerdoek;
in het fragment: de samenleving 'niemand slaaf niemand baas'.

Indratno voelt zich verantwoordelijk voor de vijftig straatkinderen,
die in zijn huis wonen en met wie hij kunstperformances doet.
In 1994 ontvingen hij en zijn jeugdige medewerkers een prijs van de stad Surakarta
voor het project 'Parade of Wall Paint'.

Geloof - zelf is hij katholiek - en maatschappij zijn voor hem niet te scheiden.

Vanuit zijn sociale grondhouding ontstaat zijn kunst.
Scheiding tussen leven en werk, tussen vorm en inhoud kent hij niet.
Hij is geen broodschilder, maakt geen 'airportkunst', die zo geliefd is bij toeristen.

Indratno schildert als een Indonesiër, maar het zijn allerm minst uitsluitend Indonesische
ervaringen die hij uitbeeldt. De wantoestanden en de onderdrukkende machten
die hij hekelt, komen niet alleen in Indonesië voor maar over heel de wereld.

Het verhaal op het hongerdoek is gebaseerd op zijn eigen ervaringen.
Ervaringen die zeer herkenbaar zijn voor velen in het Zuiden,
in landen met binnenlandse politieke problemen
en landen die de politieke druk ervaren vanuit het buitenland.
Het doek schildert zo het verhaal van de strijd en de hoop van een onderdrukt volk.

Hij wil met andere kunstenaars een bijdrage leveren
aan een constructieve dialoog tussen godsdiensten en culturen.
Idratno is medeoprichter en voorzitter van de kunstenaarsvereniging DEKRA
-*Volksraad voor de cultuur*, waarvan de leden
vanuit verschillende etnische en religieuze achtergronden samenkomen.
Samen met hen wil hij strijden voor een menswaardig samenleven
in politieke en intellectuele vrijheid, tegen het kastensysteem,
tegen geweld en terreur, tegen de onderdrukking van vrouwen, tegen het kastenstelsel.
Hier worden mensen van verschillende culturen en etnische groepen bij betrokken.
In dit doek gaat hij uit van de oproep tot bekering in de veertigdagentijd.

Hij sluit aan bij het jubeljaar 2000,
waarin de kerken op basis van het eerste testament,
een oproep doen om onrecht te herstellen,
te breken met scheefgegroeide verhoudingen
en een einde te maken aan het geweld,
dat mensen, gemeenschappen en naties elkaar aandoen.

‘Alleen samen, in nieuwe vormen van gemeenschap staan we sterk’
is de gedachte die Suryo met zijn doek wil uitdragen.

Zoals iedereen die op Java is opgegroeid
met de traditionele Wayangkunst
-*schimmenspel, ballet, muziek*-,
moet de dertigjarige kunstenaar
zijn eigen weg zoeken.

Het expressief en contrastvol gebruik van kleuren
doet ons eerder denken
aan de moderne Europese schilderkunst
dan aan wat men hier als typisch Javaanse kunst ziet.
De jonge generatie Indonesiërs
heeft een andere houding
tegenover hun culturele wortels.

Het is een vergissing om te denken dat er ergens op de wereld
exotische kunstreservaten bestaan die nog moeten worden ontdekt.
Alle zuidelijke landen ervaren de invloed van de Europees-Amerikaanse kunst.
Overigens kan men ook die kunst niet waarderen
zonder de Grieks-Romeinse wortels te kennen.

Ofschoon Suryo zich losmaakt van de Wayangkunst
grijpt hij toch terug naar symbolen uit zijn cultuur,
die door het verrassingseffect dramatische componenten vormen.

Achtergrondinformatie

Context en bedoeling van het doek

Vele mensen in onze samenleving beleefden het begin van de nieuwe eeuw als het aanbreken van een nieuwe tijd en als een keerpunt, een omslag in de tijd. Sommigen beleefden de eeuwwisseling angstig. Ze reageerden behoedzaam, onzeker over wat de nieuwe tijd zou brengen. Vanuit religieus oogpunt werd het jaar 2000 gezien als een nieuw jubeljaar.

Indratno sluit aan bij dit jubeljaar op verzoek van Misereor/Vastenactie. In maart 1999 vindt in de Paskat Audio-Visual Studio bij Yogyakarta, een mediacentrum van de Jezuïeten, een eerste overleg plaats met dr. Claudia Kolletzki van Misereor.

Vanaf het begin is duidelijk dat Suryo geen verkapt Europees doek moet maken. Hem werd alleen het thema van het doek gegeven en uitgelegd voor welk publiek het doek bedoeld is. Eind april kwam de kunstenaar naar Aken waar hij aan de eerste schetsen begon.

Juist in die tijd werden er eindelijk, na veertig jaar, democratische verkiezingen gehouden met alle bloedige gevolgen van dien. De beelden ervan vinden we op het doek terug.

Het werd een proces waarbij medewerkers van Misereor en de kunstenaar in een goede dialoog en vanuit hele verschillende culturele en godsdienstige achtergronden tot overeenstemming kwamen.

Het definitieve doek schilderde Suryo in 14 dagen, of liever gezegd 14 nachten. Naar zijn eigen zeggen zijn tropische dagen te luidruchtig. De inspiratie komt bij hem in de rust van de nacht.

Het hongerdoek zit boordevol symboliek uit oosterse en westerse godsdiensten en culturen: joods-christelijk, hindoeïsme en boeddhisme.

Hij schildert een nieuw visioen; een kosmisch visioen van harmonie van alles wat leeft. De beelden van dat visioen kunnen ook mijlpalen zijn op onze persoonlijke levensweg: recht en gerechtigheid voor kleingemaakte mensen, zorg voor het behoud van Gods schepping, de roep om vrede en strijd tegen dictatuur en onderdrukking, de uitbanning van de schuldenlast van de arme landen, een echte solidaire gemeenschap.

Opvallende is het aantal vrouwen op het doek: indrukwekkende vrouwen.

De schilder lijkt hiermee te willen aangeven dat de gelijkheid tussen mannen *-zonen van God-* en vrouwen *-dochters van God-* in ere moet worden hersteld.

Het doek wil een bemoediging zijn voor mensen die overal op de wereld strijden tegen krachten die samenlevingen uit balans brengen.

Het doek is ook een waarschuwing. Het laat zien waar geweld en onderdrukking toe kunnen leiden als we het niet zo nauw nemen met het zoeken naar evenwicht.

Het doek houdt ook een opdracht en oproep in om met elkaar te zoeken naar nieuwe levensvatbare vormen van een evenwichtige gemeenschap.

De naam van doek verwijst naar tal van bijbelse verhalen over het verbond van God met mensen.

De naam doelt zeker ook op het verlangen van velen om met elkaar een verbond aan te gaan.

Individualisme, persoonlijke vrijheid, afbrokkeling van de solidariteit...

mensen vinden daar geen voldoening in.

De roep om meer samen te doen, om beter op elkaar betrokken te zijn wordt steeds sterker.

Mensen verlangen nieuwe verbanden aan te gaan. Mensen kiezen meer voor een samenleving gebaseerd op gelijkwaardigheid en wederkerigheid en gericht op het bevorderen van gerechtigheid, duurzaamheid en solidariteit.

Het hongerdoek laat zien dat deze roep wereldwijd klinkt

en dat juist kwetsbare mensen veel kracht ervaren in en baat hebben bij gemeenschapvorming.

Algemene beschrijving van het hongerdoek

Het verhaal loopt van bovenaf spiraalsgewijs in de richting van de wijzers van de klok naar het centrum van het doek.

Van de schepper die de handen beschermend uitstrekt naar de wereld:

de driehoekige boomberg midden op het doek.

De spiraal symboliseert het ritme van het leven, het kloppend hart van ieder menskind.

Deze spiraal beweging verdeelt het doek in drie cirkels.

Buitencirkel

Veel problemen in ontwikkelingslanden zijn wereldwijde problemen: de schuldenlast, onderdrukking van vrouwen, geen godsdienstvrijheid, geen vrijheid van denken en spreken, uitbuiting, terreur en geweld, honger door ondervoeding, corruptie, welvaart en macht voor weinigen.

Zo ziet de wereld er van de buitenkant uit. Dit is afgebeeld in de buitencirkel van het hongerdoek.

Binnencirkel

Indratno heeft echter ook een ander verhaal afgebeeld in de binnencirkel.

Een verhaal dat onzichtbaar en ongrijpbaar is voor mensen die verblind zijn door macht en hebzucht.

Het is het verhaal van de innerlijke kracht en het verlangen van de minstbedeelden.

Zij putten uit de oude symbolen van de traditie, die het verhaal vertellen van hoe het zou kunnen zijn.

Je zou het de binnenkant van het leven kunnen noemen.

Middencirkel

De middencirkel vertelt het verhaal van mensen die in beweging komen. Hoe mensen omgaan met hun teleurstellingen en angsten aan de ene kant en hun hoop aan de andere kant.

De teleurstelling richt zich op de personen en instituties, waarvan men verwacht had dat zij zich zouden inzetten voor alle mensen *-buitencirkel-*. Zij blijken doof en blind te zijn voor het volk dat zij vertegenwoordigen.

De hoop is gericht op een nieuwe wereld *-binnencirkel-* en het inzicht dat de verwezenlijking van die nieuwe wereld vraagt om de inzet van iedereen: de middencirkel die staat tussen de binnen- en buitencirkel. De angst is dat de teleurstelling *-buitencirkel-* het van de hoop *-binnencirkel-* zal winnen.

In het leven van alledag wisselen teleurstelling, angst en hoop elkaar af.

Volg je de spiraal, dan wordt duidelijk dat de kunstenaar er van overtuigd is, dat de hoop het zal winnen van de teleurstelling en de angst. Dat de wil om te leven sterker is dan het verderf en de dood.

Het verhaal van Indratno luidt: zoek het niet meer bij de leiders en de instituties met hun mooie verhalen over vooruitgang, ontwikkeling en welvaart *-buitencirkel-*. Zij maken hun beloften niet waar en willen die ook niet waarmaken. Met hun verhalen proberen ze je zand in de ogen te strooien.

Zoek het waar de machtigen niet durven te verschijnen. Haal het uit de verhalen en symbolen, die bewezen hebben dat ze sterker zijn dan de waan van de dag *-binnencirkel-*.

En tenslotte: wacht niet af, maar neem zelf initiatief *-middencirkel-*.

Hiermee komen we terug bij het begin van de spiraal, waar het verhaal van het leven van alledag begint.

Om met een schone en open geest op weg te kunnen gaan, is het belangrijk om te bepalen welk denken en doen je achter wilt laten. Dit bewustzijn is de eerste stap naar een nieuwe wereld, naar nieuwe vormen van gemeenschap. Hoe die nieuwe vormen eruit zullen zien, staat nog open.

Suryo daagt ons uit daar zelf naar op zoek te gaan en niet af te wachten.

Zijn doek geeft in ieder geval aan waar we het niet *-meer-* moeten zoeken.

Samenvatting van de boodschap van het hongerdoek

Kijkend en luisterend luidt de profetie van dit hongerdoek: trek weg uit de samenleving van vandaag *-buitencirkel-*. Deze heeft afgedaan.

Ga op zoek naar nieuwe vormen van samenleven, van gemeenschap zijn met elkaar *-binnencirkel-*.

Alleen samen, in nieuwe vormen van gemeenschap, staan we sterk. Vertrouw op de verhalen en symbolen uit de tradities, die hun kracht bewezen hebben. Zij liggen te sluimeren in je hart

en in het hart van je zusters en broeders. Laten we ze wakker roepen en op weg gaan *-middencirkel-* !

Samen in gemeenschap, kunnen we de opdracht aan om zelf en samen op te staan tegen de macht van het geweld, tegen economische uitbuiting, onderdrukking van vrouwen en intolerantie tegenover andersdenkenden en anders gelovigen. De spiraalbeweging op het hongerdoek van de buitenste cirkel via de middelste cirkel naar de binnencirkel kan ons een richting wijzen voor een nieuwe eeuw. Een nieuw millennium met het beeld van de boomberg voor ogen. Voor ieder persoonlijk en voor alle mensen van goede wil tezamen.

*'Laten we opnieuw beginnen!
De dialoog om de veelheid en veelzijdigheid voeren,
samen opstaan tegen geweld,
sociale en economische gerechtigheid planten
en de stemlozen hun rechten teruggeven.
Dat zal voor de armen een Blijde Boodschap zijn,
voor de gevangenen vrijlating betekenen
en voor de onderdrukten de weg naar de vrijheid openen.
Laat ons een genadejaar, een jubeljaar voor Jahwe afkondigen!'*

Een bijbelse kijk op het doek

Het hongerdoek 'Het nieuwe verbond' laat een spiraal zien.

Aan de buitenkant heersen chaos en geweld; aan de binnenkant bouwt zich een tegenkracht op.

De vraag blijft: begint hier een nieuwe spiraal of hebben vrede en hoop werkelijk het laatste woord?

Op het eerste gezicht geeft de bijbel zelf op dergelijke vragen geen bevredigend antwoord.

In het boek Leviticus vinden we in hoofdstuk 25 een passage over het zogenaamde **jubeljaar**. Het werd in die tijd gehouden om de 7 maal 7 jaar in het vijftigste jaar. Volgens de wet van Mozes is het dus een bijzonder jaar. Zoals op de sabbatjaren, die elke zeven jaar gehouden werden, mocht de oogst niet binnengehaald worden.

De Israëlieten hebben dus alle reden om zichzelf en het land een tijd van rust en herstel te gunnen.

God schenkt zijn volk het noodzakelijke voedsel al een jaar daarvoor. Bovendien is ieder in het Jubeljaar verplicht opgekocht land weer terug te geven aan de oorspronkelijke eigenaar. Het land zal in zekere mate zelf tot rust komen en het moet duidelijk zijn dat het uiteindelijk God toebehoort: het is geen eenvoudigweg menselijk bezit. Daarbij komt nog iets met grotere gevolgen: in het Jubeljaar zullen ook alle Israëlieten die bij andere Israëlieten als slaaf werken, vrijgelaten worden.

Zo wordt de oorspronkelijke waarde van het hele volk Gods in ere gesteld.

Het woord 'jobel' of 'jubel' betekent ramshoorn. Deze werd gebruikt om godsdienstige gebeurtenissen aan te kondigen. Het heeft dus weinig van doen met juichen of jubelen.

Het voornaamste kenmerk is het kwijtschelden van schulden en het vrijlaten van de slaven. Men spreekt dus ook wel in nieuwe vertalingen van kwijtscheldingsjaar.

In onze tijd drukt de schuldenlast van de landen uit het Zuiden zwaar op de lokale overheden en plaatselijke bevolking. Landen moeten soms meer aan aflossing betalen dan dat ze als financiële hulp aangereikt krijgen. Uit verschillende topconferenties van de rijke landen blijkt dat kwijtschelding nog lang niet aan de orde is.

Op het doek vragen demonstranten daar wel om: 'Drop the debt now', -*scheld de schuld nu kwijt*-.

We weten niet hoe het Jubeljaar in Israël vroeger vorm heeft gehad. Als het dan al eens gevierd zou zijn, dan in ieder geval om de vijftig jaar. Van kwijtschelding van schulden en vrijlating van de slaven is het nooit gekomen. Opvallend is echter wel dat er in de verhalende delen van het Eerste Testament nergens sprake van is, enkel in de profetische overlevering in het boek Jesaja (61,1-13). Het moet voor Israël meer een toekomstvisioen dan een beleefde werkelijkheid zijn geweest.

Toch is het vanuit deze Messiaanse gedachte maar een stap naar Lucas (Lc. 4,16-30), die het eerste optreden van Jezus beschrijft. Jezus krijgt in de tempel een boekrol aangereikt en leest uit het boek Jesaja de tekst (4,18), die Hij lichtjes verandert: *'De geest des Heren is over Mij gekomen, omdat Hij Mij gezalfd heeft. Hij heeft Mij gezonden om aan de armen de Blijde Boodschap te brengen, aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken en aan de blinden dat zij zullen zien; om verdrukten te laten gaan in vrijheid, om een genadejaar af te kondigen van de Heer'*.

Het verschil met de tekst uit het boek Jesaja over de profetische aankondiging is dat Jezus de tekst op zichzelf en op de huidige toestand betreft. Geen wonder dat de toehoorders eerst schrikken en dan protesteren. Hoe kan iemand die ze zelf kennen als de zoon van een timmerman zich opwerpen als uiteindelijke bevrijder van alle geknechten en bringer van het Messiaanse heil?

Op welk wonder kan hij zich beroepen om te bewijzen dat Hij meer is dan een gewoon mensenkind?

Maar Jezus blijft bij zijn standpunt. Als zijn dorpsgenoten hem niet willen verstaan, dan maar de mensen ver weg. Hebben vroeger al niet heidenen eerder het heil gevonden dan de zonen en dochters van Israël? Twee voorbeelden dienen daartoe: in de tijd van de profeet Elia zijn daar de weduwe van Sarefat (1 Kon. 17,8-16) en de Syriër Naäman (2 Kon. 5,1-27). Zij maken duidelijk dat Jezus niet vraagt naar je herkomst maar waarheen je onderweg bent.

Zo tekent zich al van af het begin van Jezus' optreden het perspectief af, dat niet alleen de zonen en dochters van Israël, maar ook mannen en vrouwen uit andere volkeren en godsdiensten het heil zullen vinden. Moeten we hier niet denken aan de conflicten tussen de godsdienstgemeenschappen die aan de linkerkant van het hongerdoek opduiken? Geschilderd tijdens de onlusten op de Molukken en Oost-Timor?

Hier tegenover staat de overwinning, die te zien is in de maaltijdsceën waar geen mens of gemeenschap wordt uitgestoten. Dat is het Evangelie voor de armen. Juist zij hebben de stellige belofte van redding nodig en ze krijgen die ook. In de Bergrede met de zaligsprekingen (Mat. 5,3; Lc. 6,20) begint Jezus met de armen. Hen wordt als eersten het Rijk Gods aangezegd. En als er dan in dat koninkrijk geen armen meer zijn, dan ook geen gevangenen meer, geen krijgsgevangenen en geen slaven. Als Jezus blinden de ogen opent, heeft het misschien dezelfde betekenis. Zowel in de oudheid als nu nog worden politieke gevangenen in duistere kerkers opgesloten.

Ook onderdrukten kondigt Jezus bevrijding aan. Die gedachte is uit een andere tekst van Jesaja (58,6) genomen, waar het om het echte vasten gaat. Vasten, dat de Heer verkiest: *'Is dit niet het vasten zoals Ik het verkies: boosaardige boeien slaken, de strengen van het juk losmaken, de geknechten de vrijheid teruggeven en alle jukken door breken?'* Ook hier gaat het niet alleen om woorden van troost en bemoediging, maar om werkelijke bevrijding van onderdrukking en nood. En dan vragen we ons af: heeft Jezus' woord inderdaad ergens op de wereld iets aan die toestand veranderd? De eerste Christelijke gemeenten waren ervan overtuigd dat minstens in hun midden de verhoudingen veranderd waren. In het eerste hoofdstuk van de Handelingen van de Apostelen staat dat in de eerste gemeente van Jeruzalem niemand gebrek leed *'omdat ze alles bezaten in gemeenschap'*. Ze verkochten have en goed en gaven daarvan aan ieder wat er nodig was. (Hand. 2,44; 4,32-37; 5,1-11) Had Jezus niet zelf gezegd, dat wie alles om Zijnentwil verlaat het honderdvoudig zou terug ontvangen? (Mc. 10,29)

Voor Paulus geldt deze solidariteit eveneens over de enge grenzen van zijn thuisland heen. Ver van Jeruzalem en Israël verwijderd, houdt hij het wel en wee van zijn gemeente bij. Als er in Israël hongersnood uitbreekt, gaat dat alle gemeenten aan, ook de meer bevoorrechte gemeenten in Griekenland. En zo organiseert hij een breed opgezette collecte in het Westen. In de tweede brief aan de Korinthiërs wijdt hij aan dit thema twee hoofdstukken. (2 Kor. 8-9) Men kan hier een eerste voorbeeld van internationale solidariteit op christelijke grondslag in zien. Ze weten dat ze niet alleen gevers zijn maar ook ontvangers.

Voor Paulus is het ook duidelijk dat met de christelijke boodschap de bijl is gelegd aan de wortel van de slavernij. Voor Christus zijn we allen gelijk. (Gal. 3,28) Dat Paulus daaruit ook conclusies trekt voor de verhoudingen in eigen kring, toont het mooie briefje aan Philemon. Philemon is een vriend van Paulus. Hij is welgesteld en heeft ook een slaaf, Onesimus *-de nuttige-*. Onesimus is bij Philemon weggelopen en is naar Paulus gegaan. Deze geeft hem weer aan zijn vriend terug. Philemon moet Onesimus vrijlaten en zo bewijzen een goed christen te zijn. Zo zal Onesimus hem eerst echt van nut zijn. Paulus is bereid, mochten er onkosten gemaakt worden, deze te vergoeden. Deze kleine niet zo bekende brief van Paulus is tijdens dit jubeljaar van bijzonder betekenis. Hier wordt aangetoond dat voor de eerste christenen al de slavernij en mens-christen-waardigheid niet verenigbaar zijn. En dit schrijft Paulus vanuit de gevangenis waarin hij juist als aanhanger van dit geloof terecht is gekomen. Christenen moeten elkaar niet tot gevangene of slaaf maken. Dat verbiedt hun waardigheid.

Het is niet zo moeilijk in onze tijd de schuldenlast in het Zuiden te zien als een moderne vorm van slavernij. Het zijn toch maar weer de armsten uit de armste landen, die het slachtoffer zijn. Met een beroep op de waardigheid van de mens, staan de christenen niet alleen. Zij die staan in de bijbelse traditie weten, dat de goederen van deze wereld aan allen toebehoren en dat ieder er slechts tijdelijk gebruik van mag maken. Ze zijn ons gegeven als 'talenten' waar rekenschap over moet worden afgelegd. En dan gaat het bij kwijschelding van de schuldenlast niet om een gebaar alsof het een aalmoes is, maar om een daad van gerechtigheid. Door eeuwenlange uitbuiting hebben de Noordelijke landen de bewoners van de Zuidelijke landen in de positie gebracht van hulpbehoevende of van slaaf. Vandaar de twee slogans op het hongerdoek: 'Drop the debt' en 'Liberation'.

Symbolen van de wereldgodsdiensten

Christendom

Het **Latijnse kruis** is vooral bekend als een christelijk religieus symbool. De betekenis ervan wordt afgeleid van het christelijke geloof dat Jezus door de Romeinen gekruisigd werd. In het christendom symboliseert het kruis de overwinning van Jezus over de dood.

Tijdens de eerste drie eeuwen van het christendom

was het kruis nog geen overheersend symbool voor die godsdienst.

Een van de eerste keren dat het kruis genoemd wordt, is in het vroeg derde-eeuwse

Stromateis van Clement van Alexandrië. Daarin spreekt hij van του Κυριακου σημειου τυπον, oftewel het symbool van de Heer. Het kruis werd pas onder keizer Constantijn de Grote als symbool van

het christendom ingevoerd, dit quasi tegelijkertijd met de afschaffing van het kruis als executiewerktuig.

Jodendom

De **dauidster** is een spiritueel symbool in de vorm van een hexagram, een combinatie van twee gelijkzijdige driehoeken.

Sommigen zien in de dauidster een integratie van het hemelse element dat naar de aarde streeft -de driehoek met punt gericht naar beneden- gecombineerd met

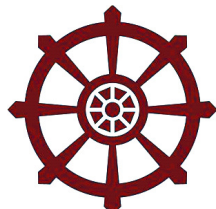
het aardse element dat naar de hemel streeft -driehoek met punt gericht naar boven.

Anderen zien in de dauidster de hemelse heerschappij over de vier wereldse wind-richtingen; zowel boven als beneden. Ook zou volgens een alternatieve verklaring de driehoek met de naar boven gerichte punt het mannelijke symboliseren, de driehoek met de punt naar beneden het vrouwelijke.

Volgens de overleveringen stamt de zespuntige ster uit de tijd van David en Salomo en zou eens de tempel in Jeruzalem hebben gesierd. Ze werd in de oudheid en in de Middeleeuwen al in de joodse kunst gebruikt. In de Arabische mystiek was de ster het zegel van koning Salomo.

Hindoeïsme

Het **Aum- of Ohmteken** -Devanagari ॐ, Chinees 唵 - is een mystieke of heilige lettergreep in de Dharmische religies. Het wordt aan het begin van de meeste hindoeïeteksten als heilige uitroep geplaatst. Aan het begin en einde van een lezing uit de Vedas of bij ieder gebed of mantra moet deze lettergreep worden geuit.

Boeddhisme

In zijn eerste officiële leerrede 'De Vier Edele Waarheden' verwoordde de Boeddha de essentie van zijn leer. De vierde waarheid is het achtvoudige pad: dat geeft de weg aan om de verlichting te realiseren. Het is het Edele Achtvoudige Pad dat leidt tot herontdekking van het eigen diepste wezen. De eerste stap op dit pad is het juiste inzicht. De tweede stap is het juiste voornemen. De volgende stappen

betreffen de herinrichting van het leven: stap 3 - juist spreken, stap 4 - juist handelen en stap 5 - juist levensonderhoud. En dan volgt een herinrichting van het leven naar de binnenwereld toe.

Dit omvat de stappen 6 - juiste inzet, 7 - juiste concentratie en 8 - juiste opmerkzaamheid/wijsheid.

Dit pad van de Boeddha loopt overigens niet noodzakelijkerwijs van stap 1 naar stap 8. Ieder van de diverse stappen kan een begin zijn. De stappen versterken elkaar, er is een onderlinge wisselwerking.

Vandaar het symbool van **het rad**.

Islam

De **halve maan** van de Islam verwijst naar Allah die de maan heeft geschapen.

Op basis van de maanstand wordt het -religieus- leven van de moslims bepaald.

Denk bijvoorbeeld aan de steeds wisselende periode van de ramadan.

Groen is de kleur van de Islam. Groen was de lievelingskleur van de profeet Mohammed.

Binnen de islam bestaan ook varianten op de symboliek; deze zijn vaak cultuurgebonden en daarom ook niet algemeen geldend voor de Islam. Voorbeelden:

de rode kleur als teken van de zon -symbool voor vrijheid- en de ster -symbool voor gerechtigheid-.

Confucianisme

Het confucianisme is een humanistisch-filosofische levensvisie, waarin de volgende zes deugden centraal staan: menselijkheid, liefde -voor ouders-, rechtvaardigheid, fatsoen, wijsheid en trouw. Door de constante beoefening van deze deugden worden de inter-menselijke verhoudingen geharmoniseerd. Mensen hebben tijd als kostbaar instrument gekregen om daaraan te werken. Je mag daarvoor geen seconde verloren laten gaan. In de

klok op het doek zien we de contouren van Confucius terug, zoals hij vaak wordt afgebeeld.

Meditatietekst

Honger is een zwarte kraai

Oh God,
onze ogen zijn de uwe,
dit is uw mond,
dit is uw hart,
dit is uw maag.

Uw buik heeft honger, God,
Uw maag kauwt aluin
en ook gebroken glas.

Honger is een zwarte kraai;
miljoenen zwarte kraaien;

een zwarte wolk,
die mijn zicht op uw hemel verduistert.